

Profetens færden - eller reality-TV

I løbet af bare ti-femten år er antallet af mellemøstlige satellit-TV-kanaler eksploderet. I 1992 var der én. I dag omkring 500. Hovedparten sender ren underholdning. Enkelte islamisk TV. Men hvad er forskellen?

Interview af Ivan Rod

I forsommeren 2007 sendte den arabiske satellit-TV-kanal Iqraa et show i stil med *America's Next Topmodel*. *Iqraas skønhedsdrøning* hed showet, hvori den sejrende pige vandt 10.000 amerikanske dollars og slog 8.000 andre muslimske unge piger af banen. Vinderen blev valgt af et dommerpanel og af seernes stemmer, og programkonceptet var en variation over de skønhedskonkurrencer, hvor en kvinde vinder titlen som skønhedsdrøning primært på baggrund af sit udseende. Det var dog ikke udelukkende udseendet, der blev vurderet hos kandidaterne i *Iqraas skønhedsdrøning* – flere gange understregede værterne, at det ikke var de ydre, men de indre kvaliteter, der skulle vurderes. De indre kvaliteter viste sig igennem programmet især at referere til opofrelse og omsorg, der blev fremhævet som gode muslimske kvaliteter hos en kvinde.

Iqraa er den første arabisksprogede satellit-kanal, der definerer sig selv som værende islamisk. Den blev lanceret i 1998 og ejes af den saudiske milliardær Sheik Salah Kamal. Kanalen sender en række meget forskellige programmer, nogle er livsstilsorienterede som *Iqraas skønhedsdrøning*, andre samfundsdebatte og andre igen teologisk orienterede. Alle har de det til fælles, at de definerer deres perspektiv som islamisk. Siden Iqraas lancering i 1998 er en række lignende kanaler blevet etableret, og ti år senere var der cirka 47 arabisksprogede, islamiske satellit-TV-kanaler af meget forskellig karakter.

Religiøse identiteter

Ehab Galal er ekstern lektor i arabisk ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet. Det er kun måneder siden, han forsvarede sin ph.d. ved universitetet, en ph.d. med titlen *Identiteter og livsstil på islamisk satellit-TV*. I afhandlingen undersøgte Ehab Galal en række arabiske satellit-TV-kanaler og deres programtyper. Især måden hvorpå disse udlægger religiøse identiteter. Og alt sammen ud fra det overordnede mål at belyse, hvilken samfundsmæssig rolle og betydning satellitkanalerne har i det muslimske samfund af i dag.

Ehab Galal skrev i sin afhandling om flere forskellige typer programmer – herunder om *Iqraas skønhedsdrøning* – men også om programmer målrettet kvinder, om børneprogrammer, og om det, han betegner som fatwa-programmer. I fatwaprogrammerne gives der, ifølge Ehab Galal, en religiøs fortolkning af Koranen og nogle klare retningslinjer for den gode eller mest hensigtsmæssige muslimske adfærd i hverdagen. I kvindeprogrammerne bliver den muslimske kvinde fremstillet som et symbol på det moralske fællesskab, og den selvopofrende datter fremstilles som idealet for kvindelig islamisk adfærd. I børneprogrammerne styres børnenes adfærd af islamiske principper, og de programmer kan, ifølge Ehab Galal, ses som et forsøg på at spore børnene ind på den rette islamiske adfærd fra en tidlig alder.

Moralsk rettesnor

Et gennemgående træk for alle programmerne er, at de henviser til Islam som moralsk rettesnor for den enkelte muslim og som symbolsk referenceramme for et universelt muslimsk fællesskab. Programmerne stiller således religiøse identiteter til rådighed for seerne.

Hvad der karakteriserer disse identiteter - og hvilken samfundsmæssig rolle og betydning satellit-TV-kanalerne har i skabelsen af den islamiske identitet – det var dét, Ehab Galal diskuterede i sin afhandling.

Satellit-TV-kanalerne udtrykker selv, at deres generelle mål er at medvirke til at give Islam dens rette placering i samfundet, og de har lanceret sig som et alternativ til de sekulære kanaler, som efter deres mening ikke leverer viden og underholdning, der er i overensstemmelse med islamiske værdier.

På baggrund af sine analyser konkluderede Ehab Galal, at de islamiske satellit-TV-kanaler promoverer en konservativ og moralsk gen-islamisering af den muslimske identitet, og at de tilbyder et alternativ til det mere sekulariserede og liberale islamiske samfund.

Profetens færd

Ehab Galal tager imod mig i sit beskedne kontor i instituttets lige så beskedne bygning på Snorregade i København. Smilende og med kaffen klar.

”Da jeg sidst i 90'erne fik kabel-TV, kunne jeg for første gang i 10-15 år se arabisk TV. Og det, jeg så, var ikke, som det, jeg var vant til at se i dansk TV. Programmer om eksempelvis økonomi, handlede ikke kun om økonomi; og programmer om religion ikke kun om religion. Jeg var vant til at tingene var adskilte, men sådan var det ikke i arabisk TV, længere. Der kunne økonomi og religion sagtens være to sider af samme sag. Selv i Ægypten var dét noget nyt,” fortæller Ehab Galal.

”Før i tiden inddrog man ikke Profeten i alle mulige emner, men det gør man nu. Man omsætter Profetens færd til forståelse af nutidige leveregler. Man forklarer ting under henvisning til religion i stedet for moral. I den forstand er det religiøst symbolske blevet lige så fremherskende i nutidens Mellemøsten som i nutidens Europa.”

”I 1980'erne nævnte man i Ægypten kun Profeten og Gud, når man skulle takke for sejren over Israel i krigen. I 1990'erne nævnte man konstant Gud. Så forandringen er sket inden for få år. Man ser det samme i England. Der nævner man også Gud oftere end før. Det samme gør man i Danmark – for også her har religion fået en mere fremherskende plads, symbolsk. Gud har så at sige fundet plads i det danske sprog, som var danskerne troende – og det uanfægtet af, at det er de færreste danskere, der for eksempel går i kirke.”

Dæmoniseringen af Islam

”Sad du på et bibliotek i Cairo i 1980'erne, ville du konstatere, at det maksimalt var ti procent af kvinderne, der bar slør. Ti år senere var det over 70 procent. Og ikke fordi kvinderne i større grad var begyndt at praktisere religion, men fordi sløret var blevet et religiøst symbol.”

”Der er helt sikkert flere forklaringer på den udvikling. En forklaring er, at sløret repræsenterede et opgør mod den mandlige dominans. Kvinderne blev bevidste om, at de blev generet mindre, når de gik med slør. De fik bedre pladser i busserne og blev ikke i samme omfang chikaneret. De opdagede så at sige, at sløret beskyttede dem.”

”En anden, meget væsentlig forklaring er, at sløret kom tilbage som en reaktion på vestlige mediers udlægning af Islam. Når man i Vesten diskuterer, om der skal gives tilladelse til opførelse af moskéer eller – som i Schweiz – minareter, så bemærker man det i Mellemøsten. Og så reagerer man. I den forstand er der i Mellemøsten en følsomhed overfor, hvad der sker andre steder i verden. En følsomhed overfor vestlig dæmonisering af Islam.”

TV-revolutioner i Mellemøsten

Iqraa kom, som den første arabisksprogede, islamiske satellit-TV-kanal, til verden i 1998. Og dét var en revolution. Men den store revolution kom, ifølge Ehab Galal, allerede med satellit-TV-kanalen Al Jazeera i 1996. Kanalen blev – fem år efter Golfkrigen - lanceret som et arabisk alternativ til amerikanske CNN.

”Jeg fulgte virkelig meget med og hæftede mig især ved de timelange islamiske programmer om søndagen. Det undrede mig først, hvorfor de programmer blev sendt om søndagen, når muslimer nu holder fri om fredagen. Men jeg fandt ud af, at det skyldtes, at TV-stationen opfattede sig selv som international og ikke hverken som regional eller national. Stationen henvendte sig til arabisk-talende over hele verden, ikke kun til troende muslimer.”

Al Jazeera var en af de satellit-TV-kanaler, Ehab Galal analyserede i et speciale i 2003. Specialet handlede om, hvordan nye medier kunne blive en del af en mellemøstlig demokratiseringsproces eller det modsatte - en islamiseringsproces.

”Efter 11. september 2001 er islamisering blevet fremherskende i de arabiske satellit-TV-kanaler. Husk på, at der op til 2003 kun var én arabisk satellit-TV-kanal, der kaldte sig selv islamisk. Fra 2003 til 2006 voksede tallet til fem. Og to og et halvt år efter Jyllands-Postens tegninger var tallet vokset til 47. Antallet af kanaler, der kaldte sig selv islamiske, nærmest eksploderede. Vel skyldes den eksplosive vækst specialisering – oprettelse af rene sportskanaler, kulturkanaler, børnekanaler med mere – men den

skyldes også en trang til at reagere på demoniseringen. Lige efter den såkaldte Muhammed-krise, kom der er en kanal, der hed Muhammed, og dét navn var ikke et tilfælde.”

Guds veje er ikke entydige

”Fra sekulær side er der ingen, der ønsker islamiske kanaler. Der er endog nogle, der mener, at alt hvad der produceres af muslimer er islamisk – selv om mange af programmerne i vestlig kontekst bare ville blive kaldt familieprogrammer. Fra islamisk side er der moderate stemmer, der siger, at islamiske kanaler bare ikke må stride mod islamiske idéer. Der er da også masser af underholdning på de islamiske kanaler, om end der er fokus på religion. Men selv de mest rendyrkede islamiske kanaler giver forskellige svar på samme spørgsmål – afhængigt af det konkrete program. Vel er der en overordnet linje i kanalerne, men Islam er mange ting og kan fortolkes på mange måder. Den almindelige mand på gaden vil altså ikke på baggrund af selv den mest konservative kanal kunne omsætte Profetens færden til en entydig forståelse af sine egne leveregler. Der har været masser af debat om, hvad en uvidende muslim kan gøre i bestemte situationer. Det mest udbredte svar er: ’Brug dit hjerte og gør, hvad du har det bedste med. Gud er barmhjertig og giver dig mulighed for selv at fortolke.’ Nogle siger, at kvinden ikke må gå ud uden sin mand, andre siger, at hun selv må afgøre det. Der er ingen entydig udlægning.”

Al Jazeeras TV-studie. Foto: Olivier Polet / Corbis

Forretningsmænd eller prinser

Spørgsmålet er, hvem der står bag de arabiske satellit-TV-kanaler, og hvad deres agenda er.

”Den første islamiske kanal, Iqraa, er ejet af en saudisk milliardær, Sheik Salah Kamal, som også stod bag den første privat-ejede, satellit-TV-kanal fra 1992, MBC,” fortæller Ehab Galal.

”Sheiken ejer nu omkring 21 forskellige tematiske kanaler, som intet har med religion at gøre. Men han har stadig Iqraa, som sin religiøse kanal. Hvor religiøs hans egen agenda er, kan man diskutere, eftersom flere af hans andre kanaler eksempelvis sender musikvideoer, der fokuserer så ekstremt på det seksuelle, at de grænser til det pornografiske.”

”Det er i mange tilfælde saudiske forretningsmænd eller prinser, der står bag de store kanaler. Men langt fra alle er islamiske.”

”Der er for eksempel kristne kanaler på arabisk, for der er jo også kristne i den arabiske verden, og minoriteter bliver ofte ignoreret eller fremstillet negativt og tager af samme grund til genmæle. I Mellemøsten er det lige som her: Indenfor samme region eller nation er der forskellige kulturer.”

”Men det centrale er måske, at mange af satellit-TV-kanalerne genererer et stort underskud, men vedbliver at være der – fordi der står økonomisk stærke kræfter bag, og fordi disse opnår en politisk magt. Det er centralt. Mange af ejerne bag kanalerne har tæt kontakt til magtens strukturer.”

Forretning eller magtbastion

”Mange af de saudiske forretningsmænd og prinser kunne ikke oprindeligt få lov til at oprette kanaler derhjemme – selv om de havde tæt kontakt til magtens strukturer. Derfor åbnede de i London eller Rom eller Paris. Mange arabiske aviser blev trykt i vesten. Men efter Al Jazeera blev det en anden sag. Fra da af blev der i store dele af Mellemøsten åbnet mulighed for at trykke eller udsende regionalt. I dag bliver meget satellit-TV udsendt via Arabsat, som for en stor dels vedkommende er ejet af arabere. Fra midten af 1990'erne blev satellitten brugt mere og mere til TV, og da Al Jazeera gik i luften, gik porten op. Få år efter kom konkurrenten Nilesat. Og konkurrencen mellem de to satellitter udfordrede graden af ytringsfrihed. Forretningsmænd kunne leje plads til deres TV-kanaler og sende næsten hvad, de ville.”

”Irakiske kanaler kunne ganske vist ikke leje sig ind i Arabsat, men de fik adgang i Nilesat. I Ægypten, Libanon og Jordan etablerede man frie mediezoner, hvor man kunne producere alt, hvad man ville og leje udstyr til det. Eneste krav var, at det ikke måtte handle om sex, politik eller religion. I Dubai kunne du producere og oven i købet slippe for at betale skat.”

”I en vis forstand kan man altså sige, at udviklingen af satellit-TV i Mellemøsten har fulgt almindeligt kendte forretningsprincipper om udbud og efterspørgsel. Restriktioner, er noget, man har kunnet omgå, hvis man havde en bestemt forretningsidé.”

”Enkelte mellemøstlige forretningsmænd minder om Silvio Berlusconi. Sheik Salah Kamal lader sig for eksempel interviewe på sin egen kanal – om, hvordan man bliver en god forretningsmand, om det arabiske finanssystem eller om korrupsionen i den arabiske verden. Han kan angribe magtstrukturerne, fordi han har sikret sin egen kapital ved ikke at have investeret i Saudi Arabien, men i Vesten. Men samtidig forråder han ikke sine seere. Han er i den forstand selv en del af magtstrukturerne.”

Satellitter og demokratisering

”Politisk opposition er der ikke i tv-kanalerne. Saudierne eller ægypterne bag satellitterne skal nemlig være enige med kanalerne om, hvad der sendes. Alligevel er der statsledere, der bliver presset – på en pæn måde. I dag bliver saudiske embedsmænd eller ministre ristet i TV-debatter. Det så man ikke tidligere i Al Jazeera. Hosni Mubarak, som har været Ægyptens præsident i 30 år, bliver nu interviewet. Det samme gør Libyens præsident Muammar al-Gaddafi. Og interviewene udlægges forskelligt. Den ene fløj siger, at man ikke skal romantisere sådanne interviews, at satellit-TV-kanalerne med andre ord mere aktivt skal arbejde for en demokratisering af den arabiske verden. Den anden fløj siger, at det er godt, at der overhovedet kan debatteres og stilles spørgsmål.”

”Under alle omstændigheder tror jeg, at satellit-TV-kanalerne vil kunne medvirke til at skabe forudsætningen for en demokratisering, men de vil ikke skabe den.”

Reality shows topper

”Der er mange unge, der i dag bruger internet eller blogs. Det gjorde min generation ikke. De unge har indtaget satellit-TV-kanalerne. Heller ikke dem havde vi i min ungdom.”

”Det, der er spændende ved de islamiske kanaler, er imidlertid, at mange programmer handler om, hvordan unge kan være gode muslimer. Programmerne på de kanaler handler om at anstrenge sig for at gøre sit bedste. Uanset med hvad. De sekulære kanaler der imod agiterer bare for, at man skal hygge sig – lige som her i vesten med reality shows. Og det er altså værd at bemærke, at der er omkring 500 satellit-TV-kanaler på arabisk. Af dem er kun ti procent religiøse – ifølge sig selv. Det er perspektivet.”

”Hvor mange, der så ser de respektive kanaler, ved jeg ikke. Oplysningerne herom er ikke tilgængelige. Men jeg er overbevist om, at de fleste ser underholdningen. Og her er det værd at huske, at der i Mellemøsten er en tradition for, at fjernsynet er tændt – hele tiden. Hvor meget man ser det så? Det eneste vi ved er, at underholdning og TV-drama har de største seertal – lige som her i Vesten.”

Ivan Rod er journalist og redaktør på Cultures.